

Katarzyna Kaczor-Scheitler
Uniwersytet Łódzki

**WZORZEC OPATA W PANEGIRYKU
WITOWSKIEGO DUCHOWNEGO
POCHODNI DWANAŚCIE. TO JEST DWANAŚCIE
BŁOGOSŁAWIONYCH ŚWIĘTYCH PAŃSKICH
ZAKONU NORBERTA ŚWIĘTEGO... (1741)**

1. Hagiografia w dobie potrydenckiej – zarys problematyki

W dobie potrydenckiej ogromne znaczenie w procesie kształtowania się wzorów osobowych odegrał Kościół katolicki, wskazujący nowy program działania w sferze obyczajowo-moralnej. Sytuacja taka prowadziła do poszukiwania w literaturze odpowiednich narzędzi argumentacji, wskazywała zapotrzebowanie na nowe wzorce, znajdujące odzwierciedlenie w postawach działaczy kontrreformacyjnych oddanych Kościołowi¹. Ważnym aspektem omawianego zagadnienia było również interpretowanie świętości jako modelu do naśladowania dla wiernych.

¹ H. Dziechcińska, *Wzory osobowe*, [w:] *Słownik literatury staropolskiej. Średniowiecze – renesans – barok*, red. T. Michałowska, przy współpracy B. Otwinowskiej i E. Sarnowskiej-Temeriusz, Wrocław 2002, s. 1065. Na temat wzorów osobowych zob. także: eadem, *Parentyka – jej tradycje i znaczenie w literaturze*, [w:] *Problemy literatury staropolskiej*, S. I, red. J. Pelc, Wrocław 1972, s. 355–390; J. Tazbir, *Wzorce osobowe szlachty polskiej w XVII wieku*, „Kwartalnik Historyczny”, R. 88: 1976, z. 4, s. 784–795; J. Pelc, *Bohaterowie literaccy a wzorce osobowe*, [w:] *Problemy literatury staropolskiej*, S. III, red. J. Pelc, Warszawa-Wrocław-Kraków 1978, s. 5–45; M. Bogucka, *Białogłowa w dawnej Polsce*, Warszawa 1998; A. Nowicka-Struska, *Obrazy kobiety i kobiece wzorce osobowe w siedemnastowiecznych kazaniach pogrzebowych autorstwa karmelitów bosych*, „Wschodni Rocznik Humanistyczny” 2006, t. 3, s. 57–68.

W przeżywającej rozkwit hagiografii² kładło się nacisk na jej funkcję dydaktyczną. Przykłady z życia świętych i błogosławionych, dających wyraz głębokiej wiary w dogmaty chrześcijańskie, sprawiały, że tego typu literatura była przekąźnikiem ideałów ascetycznych oraz wzorców moralno-obyczajowych. Twórcy kazań oraz literatury ascetyczno-mistycznej z XVII i XVIII wieku często sięgali po przykłady hagiograficzne, gdyż żywoty świętych były w dobie potrydenckiej powszechnie propagowane. Hagiografia stanowiła zbiór historycznie potwierdzonych i wiarygodnych dokumentów, sięgających do świadectw autorów o niekwestionowanym autorytecie³.

Za najpopularniejsze dzieło hagiograficzne doby staropolskiej uznaje się *Żywoty świętych Starego i Nowego Zakonu na każdy dzień przez cały rok wybrane* (Wilno 1579) Piotra Skargi (1536–1612), mające aż 33 wydania⁴. Funkcjonowały też w obiegu czytelnicy *Żywoty świętych z naukami doktorów kościelnych na każdy dzień przez cały rok* (Kraków 1653) w przekładzie Albrychta Stanisława Radziwiłła (ok. 1593–1656), kanclerza wielkiego litewskiego, historyka, pisarza religijnego i tłumacza⁵, oraz czterotomowa edycja *Roku niebieskiego albo przewodnika do szczęśliwej wieczności* (Kalisz 1697) węgierskiego jezuita Jánoša Nádasiego, w tłumaczeniu Franciszka Iworskiego (1647–1710), jezuita, prefekta i opiekuna krakowskiej bursy muzyków przy kościele św. Piotra⁶. Popularnością cieszyły się *Roczne dzieje kościelne* (Kraków 1603) w przekładzie Piotra Skargi, będące przeróbką dziesięciotomowego dzieła *Annales*

² Na temat hagiografii w dobie potrydenckiej piszę w monografii: *Perswazja w wybranych medytacjach siedemnastowiecznych z klasztoru norbertanek na Zwierzyńcu*, Łódź 2016, s. 94, 273–275.

³ H. Dziechcińska, *Hagiografia*, [w:] *Słownik literatury staropolskiej*, op.cit., s. 301–302. Z nowszych prac z zakresu literaturoznawstwa, poświęconych hagiografii, wymienić należy: A. Ceccherelli, *Od Suriusa do Skargi. Studium porównawcze o „Żywotach świętych”*, przekł. M. Niewójt, Izabelin 2003; A. Kapuścińska, *„Żywoty świętych” Piotra Skargi. Hagiografia – parenetyka – duchowość*, Szczecin 2008; K. Kiszkiwiak, *W kręgu topiki hagiograficznej. „Żywoty świętych” Piotra Skargi*, Kraków 2008, Biblioteka Tradycji, nr 81; K. Sokołowska, *Świeckich drogi do świętości w hagiografii sarmacko-barokowej*, Poznań 2008; B. M. Puchalska-Dąbrowska, *Bohaterowie Wysp Brytyjskich jako wzorce świętości w hagiografii polskiej XVI–XVII wieku*, Białystok 2009.

⁴ Zob. A. Witkowska, J. Nastalska, *Staropolskie piśmiennictwo hagiograficzne*, t. 1: *Słownik hagiografów polskich*, Lublin 2007, s. 226–228. Zob. także E. Albingier, *Męczennicy jezuiicy w „Żywotach świętych” Piotra Skargi*, [w:] *Piotr Skarga – w czterechsetlecie śmierci*, red. M. Kuran i M. Kuran, przy współpracy K. Kaczor-Scheitler i D. Szymczaka, Łódź 2013, s. 259–269.

⁵ Zob. E. Ozorowski, *Radziwiłł Albrycht*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, red. H. E. Wyczawski, t. 3, Warszawa 1982, s. 485–487; A. Witkowska, J. Nastalska, op.cit., s. 201–204.

⁶ Zob. A. Witkowska, J. Nastalska, op. cit., s. 88.

ecclesiastici kardynała Cezarego Baroniusza (1538–1607)⁷, oraz ich kontynuacja autorstwa Jana Kwiatkiewicza (1630–1703), jezuita, profesora retoryki między innymi we Lwowie i Lublinie, pisarza ascetycznego⁸.

Cennym źródłem hagiograficznym było *Martyrologium Romanum* Baroniusza, przełożone, przy pomocy Jakuba Wujka, na język polski (*Martyrologium Rzymskie*, Kraków 1591) przez Szymona Nikowskiego (1555–1591), jezuitę, tłumacza, kaznodzieję i nauczyciela retoryki w Wilnie⁹. Wymienić trzeba *Wielkie zwierciadło przykładów* (Kraków 1612) Jana Majora w tłumaczeniu Szymona Wysockiego (1564–1622), jezuita, kaznodziei w Lublinie i Kaliszu, tłumacza¹⁰, a także *Kalendarium sanctorum. Kalendarz święcic abo dziennik doroczny (...) panien, męczenniczek, zakonniczek, pustelniczek, wdów, zamężnych, na cały rok (...)* (Kraków 1643) Andrzeja Malskiego, kaznodziei, poety i tłumacza z XVII wieku, zawierające krótkie żywoty świętych niewiast, ułożone według miesięcy, na które przypada ich wspomnienie¹¹.

Na uwagę zasługują martyrologia zakonne, między innymi *Pamiętka krótka braciej koadiutorów Societatis Iesu* (Wilno 1673) Wojciecha Wijuka Kołajowicza (1609–1677), jezuita, historyka, wykładowcy i rektora Akademii Wileńskiej¹², i anonimowa *Pamiętka abo katalog szczęśliwej śmierci niektórych zakonników Societatis Iesu* (Kalisz ok. 1680).

W 1615 roku ukazał się *Katalog abo summariusz Żywotów SS. Panien Zakonnych Ordinis Praemonstratensis z Kroniki tegoż Zakonu...*¹³, opracowany

⁷ Zob. J. Ślaski, *Cesare Baronio w przekładach polskich*, [w:] *Nurt religijny w literaturze polskiego średniowiecza i renesansu*, red. S. Nieznanowski, J. Pelc, Lublin 1994, s. 365–393; zob. też A. Witkowska, *Polskie niebo w hagiografii*, [w:] R. Knapiński, A. Witkowska, *Polskie niebo. Ikonografia hagiograficzna u progu XVII wieku*, Pelplin 2007, s. 35–91.

⁸ J. Kwiatkiewicz był autorem *Rocznych dziejów kościelnych* – kontynuacji dzieła Baroniusza/Skargi (Kalisz 1695) oraz *Przydatku do rocznych dziejów kościelnych* (Kalisz 1706). Zob. *Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, oprac. L. Grzebień SJ, przy współpracy zespołu jezuitów, Kraków 2004, s. 351.

⁹ W osobnej części *Martyrologium Rzymskiego* Sz. Nikowski zamieścił żywoty świętych wzięte z lekcji brewiarzowych. Zob. A. Witkowska, J. Nastalska, op. cit., s. 166–167.

¹⁰ Sz. Wysocki przetłumaczył na język polski ok. trzydziestu dzieł religijnych, w tym prace Rajmunda z Kapui (życie św. Katarzyny ze Sieny), Piotra Ribadeneiry (życie św. Ignacego Loyoli). Zob. A. Witkowska, J. Nastalska, op. cit., s. 265; pisze o tym B. M. Puchalska-Dąbrowska, op. cit., s. 19.

¹¹ Zob. A. Witkowska, J. Nastalska, op. cit., s. 149–150; M. Janik, *Kalendarzografia polska od XVI–XVIII wieku. Próba typologii*, [w:] *Kalendarze staropolskie*, red. I. M. Dacka-Górzyńska, J. Partyka, Warszawa 2013, s. 17.

¹² Zob. A. Witkowska, J. Nastalska, op. cit., t. 1, s. 117; t. 2: *Bibliografia hagiografii staropolskiej*, Lublin 2007, s. 77.

¹³ J. Gwioździk, *Księga żywotów świętych norbertańskich ksieni Doroty Kąckiej w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej we Lwowie*, „Visnyk of the Lviv University. Series Bibliology. Library Studies and Information Technologies” 2007, 2, s. 56.

przez Auberta Miteusa, a przetłumaczony przez Tomasza Romana, norbertanina, hagiografa z przełomu XVI i XVII wieku¹⁴, dedykującego dzieło między innymi ksieni Dorocie Kątskiej. W tej dwuczęściowej kolekcji żywotów braci i sióstr zakonu norbertańskiego, pierwsza z nich, będąca zbiorem żywotów braci, zadedykowana została czterem proboszczom norbertanom: w Strzelnie, Zwierzyńcu, Imbramowicach i Busku. Przedstawia w czterowersowych strofach życie sławniejszych norbertanów, świętych i fundatorów konwentów norbertańskich (z polskich ukazuje sylwetkę Jana Duńczyka, założyciela klasztoru w Strzelnie). Część druga opisuje norbertanki, wśród których znalazły się Polki: Bronisława, Judyta, Weronika, Wojsława, Praksesta¹⁵.

Przywołać należy także opracowanie żywotów świętych i błogosławionych norbertańskich, zebrane z różnych autorów przez łuckiego opata norbertanów Zygmunta Kochela, które przetłumaczone zostało na język polski przez Macieja Zagórskiego, norbertanina z Hebdowa, a w latach 1617–1630 proboszcza zwierzyńskiego¹⁶. Żywoty te zadedykowane zostały „Wielebnej w Chrystusie Panu Pannie Dorocie Kąckiej ksieniej zwierzyńskiej wspołek i ze wszytkiem zgromadzeniem jej”¹⁷.

2. Pochodni dwanaście. To jest dwanaście Błogosławionych Świętych Pańskich Zakonu Norberta Świętego... – uwagi wstępne

Przekazem o dydaktycznym i parenetycznym charakterze, prezentującym w poetycki sposób wizerunki dwunastu błogosławionych i świętych zakonu premonstratenskiego, jest utwór *Pochodni dwanaście. To jest dwanaście Błogosławionych Świętych Pańskich Zakonu Norberta Świętego...* (1741) witowskiego duchownego. Autor panegiryku zaznaczył, że żywoty norbertańskich świę-

¹⁴ Zob. A. Witkowska, J. Nastalska, op. cit., t. 1, s. 209.

¹⁵ W kronikach zwierzyńskich pojawiły się nazwiska następujących zakonnic: Benedykty, Bronisławy, Falisławy, Judyty, Małgorzaty, Weroniki i Witosławy. Zob. Kroniki ANZ, sygn. 44, 45, 46, oraz książka K. Targosz, *Piórem zakonnicy. Kronikarki w Polsce XVII wieku o swoich zakonach i swoich czasach*, Kraków 2002, s. 60–66. Zob. także: A. Witkowska, J. Nastalska, op. cit., t. 1, s. 209.

¹⁶ *Proboszczowie zwierzyńscy*, rkps ANZ, sygn. 55, s. 15.

¹⁷ *Premonstrańskiego Zakonu niektórych Oyczow Błogosławionych Żywoty z rozmaitych Autorow wybrane przez Brata Zigmunta Kochel tegoż Zakonu Pramonstratenskiego Opatha Łuczkiego a na polskie Przetozone przez Brata Macieia Zagorskiego tegoż Zakonu Pramonstratenskiego Proboszcza Zwierzyńskiego. Anno Domini 1617*, Biblioteka Uniwersytecka we Lwowie, rkps 74 III, dedykacja. Cyt. za: J. Gwóźdźnik, op. cit., s. 57.

tych i błogosławionych, spisywane zazwyczaj po łacinie, nie są wszystkim znane, dlatego jego zadaniem było rozpowszechnić je w języku polskim („Mało o nich wiadomo, więc tym wierszem głoszę / Każdemu do czytania i zabawy proszę”; *Żywoty Świętych Pańskich Zakonu Norberta Świętego...*, s. 2)¹⁸.

Zbiór ten ułożono w porządku kalendarzowym, biografie świętych przypisano poszczególnym miesiącom roku (zgodnie z datą oficjalnego kultu świętego czy dniem poświęconym na jego wspomnienie). Te swoiste części kompozycyjne, składające się na *Pochodni dwanaście*, są bardzo wyraźnie sfunkcjonalizowane, każda z nich ma służyć celom dydaktycznym i parenetycznym. Dzięki przypisaniu poetyckiego życiorysu do porządku kalendarzowego organizującego całość, żywoty zyskały efektowne zamknięcie.

Zwraca uwagę rozwinięta formuła tytułu panegiryku, odsyłająca do symboliki biblijnej, w której pochodnia oznacza między innymi nieśmiertelność, życie, zaślubiny, słowo Boże, zbawienie, światło duchowe i cnotę. W Starym Testamencie czytamy: „Tyś jest pochodnią moją, Panie, Pan rozjaśnia ciemność moją” (Księga Królewska); „Słowo Twoje pochodnia nogom moim” (Psalm 118)¹⁹.

Zamieszczona w tytule liczba dwanaście przywodzi na myśl doskonałą strukturę ludu Bożego (to fundament ludu Bożego Starego i Nowego Testamentu), stąd liczba dwunastu pokoleń Izraela oraz dwunastu Apostołów (Ap 21,12.14). Liczba ta wskazuje na idealne zorganizowanie Jeruzalem Niebieskiego (dwanaście bram, dwanaście warstw fundamentu). Wokół głowy Niewiasty widnieje wieniec z dwunastu gwiazd, o czym czytamy w Apokalipsie św. Jana (Ap 12,1). Dwanaście, podobnie jak siedem, to liczba pełni i doskonałości²⁰. Przedstawionych w dziele dwunastu świętych i błogosławionych zakonu premonstratenskiego autor w pewnym sensie nobilituje, umieszcza w kręgu reprezentantów sfery *sacrum*.

¹⁸ Wszystkie cytaty wg edycji: *Pochodni dwanaście. To jest dwanaście Błogosławionych Świętych Pańskich Zakonu Norberta Świętego na dwanaście miesięcy rozdzielonych. Wszelkiego stanu ludziom do czytania i zbudowania się z ich żywota wielce potrzebnym. Według dekretu Benedykta Trzynastego Ojca S. i innych Stolicy Apostolskiej Namieśników, w Kościele S. chwalebnych z odpustami zupełnymi nadane w dzień ich uroczystości wierszem polskim wypisane. Przez pewnego ascetę konwentu witowskiego profesza za pozwoleniem Starszych do druku podane*, Warszawa 1741. Wszelkie wyróżnienia w tekście pochodzą od autorki publikacji.

¹⁹ Cytaty wg edycji: *Biblia w przekładzie ks. J. Wujka z 1599 r.*, wstęp J. Frankowski, Warszawa 2000.

²⁰ Zob. Hasło: *Dwanaście*, [w:] M. Lurker, *Słownik obrazów i symboli biblijnych*, przeł. K. Romaniuk, Poznań 1989, s. 52–53; hasło: *Dwunastka*, [w:] D. Forstner, *Świat symboliki chrześcijańskiej*, przeł. i oprac. W. Zakrzewska, P. Pachciarek, R. Turzyński, Warszawa 1990, s. 51–53.

Na karcie tytułowej druku profes witowski zamieścił wzmiankę o adresacie dziełka i celu jego napisania: „Wszelkiego stanu ludziom do czytania i zbudowania się z ich żywota wielce potrzebnym”, w *Konkluzji* zaś doprecyzował informację o odbiorcy: „Ku czci i chwale świętych składam pracą moją. / A żeby ogłoszona czytelnikom była, / W Zakonie Norbertowym Synach, Córkach żyła” (s. 54).

Ramę utworu stanowią: herb Grzymała, a przy nim wiersz zatytułowany *Na herb wielmożnego Jego Mości Księdza Mateusza Kamińskiego, proboszcza plockiego*, a także dedykacja do niego skierowana, zaś na końcu – *Konkluzja na chwałę Panu Bogu i Świętym Jego*. Dedykację kończy autor podpisem: *Humillimus Exorator Fr. M. Ł. P. W.* Podkreślenia wymaga, iż przechowywany w bibliotece norbertanek zwierzynieckich egzemplarz tego druku zawiera odręczne zapiski: na pierwszej karcie dedykacji znajdujemy notkę wraz z inicjałami: „Do biblioteki PP. Zwierzynieckich 1747 B. O. X. Z.”, zaś na ostatniej, pod inicjałami nazwiska autora („Fr. M. Ł. P. W.”), widnieje zapis „Mikołaj Łukomski”. Te odręczne adnotacje nasuwają hipotezy, iż dziełko, napisane przez „pewnego ascetę konwentu witowskiego, profesa”, przekazane być mogło w 1747 roku w darze norbertankom zwierzynieckim przez przeora witowskiej społeczności. Księga ta również mogła znaleźć się w zbiorach biblioteki zwierzynieckiej dzięki którejś z zakonnicek, wnoszącej do klasztoru posag w tej postaci, bądź też stanowić własność mniszki, prawdopodobnie przechowywaną w jej celi do prywatnego użytku.

Przypomnieć należy, że w Witowie istniał niegdyś klasztor norbertański. Biskup plocki Vitus, potomek rodu rycerskiego Janinów, osadził tam kanoników regularnych św. Norberta, czyli norbertanów. Pomyślny rozwój opactwa przerwał najazd Tatarów, którzy w 1240 roku zniszczyli klasztor i wymordowali jego mieszkańców. Norbertanki witowskie, które były wierne swoim ślubom czystości, osiągnęły palmę męczeństwa i spoczęły w podziemiach świątyni²¹. Od 1241 roku w Witowie pozostali tylko zakonnicy, którzy odbudowali klasztor.

²¹ Pod datą 26 stycznia obchodzono później kult świętych norbertanek witowskich. W kościele norbertanek w Imbramowicach znajduje się fresk z 1717 roku upamiętniający ich męczeńską śmierć. Opat A. Kraszewski, powołując się na manuskrypt strzeziński, podał imię jednej z pomordowanych – Moniki – w chwili śmierci obdarzonej szczególną łaską Boga. Trzy ocalałe zakonnice schronić się miały w lesie, w dole, nazywanym od tego czasu przez ludność „dołem panińskim”. Według Kraszewskiego, przejeżdżający przez bory wojewoda sandomierski Dzierżko, brat biskupa Wita, miał zabrać zagubione w puszczy zakonnice do Buska, gdzie norbertanie ustąpili miejsca zakonnicom, sami zaś przenieśli się do spustoszonego Witowa. Zob. <http://www.parafiiawitow.netstrefa.com/Dzieje%20klasztoru.htm> [dostęp: 02.09.2016].

Na początku XVII wieku (1613 r.) król Zygmunt III Waza oddał witowskie opactwo norbertanów wraz z sulejowskim opactwem cystersów w administrację biskupowi Ottonowi Schenkingowi, ordynariuszowi Wenden w Inflantach. Podczas najazdu szwedzkiego złupiony został w Witowie klasztorny skarbiec, zniszczono budynki klasztorne oraz częściowo kościół. W czasie rządów opata Albrechta Jerzego Denhoffa, kanonika krakowskiego, przeor Jakub Rychlewicz w 1677 roku wybudował nowy kościół i klasztor. W 1710 roku, za rządów opata Franciszka Kraszewskiego, kanonika gnieźnieńskiego opactwo witowskie stało się miejscem obrad Trybunału Koronnego. W wyniku kolejnych zniszczeń, do budowy nowej świątyni i klasztoru przystąpiono także w późniejszym okresie, kiedy powołany został na urząd (1745 r.) opat Antoni Józef Kraszewski, który swoją cenną bibliotekę, zawierającą dzieła historyczne i teologiczne, zapisał klasztorowi witowskiemu²². W 1797 roku dobra witowskie zostały zagrabione w procesie tzw. sekularyzacji. Bibliotekę klasztorną i archiwum przewieziono do Warszawy. Po 1831 roku znaczną część zbiorów wywieziono do Petersburga i umieszczono w Cesarskiej Bibliotece Publicznej. Część dokumentów witowskich, głównie z XVIII wieku, znajduje się obecnie w Bibliotece Ossolineum we Wrocławiu²³.

Wracając do panegiryku *Pochodni dwanaście. To jest dwanaście Błogosławionych Świętych Pańskich* opiera się na topice związanej z pochwałą wybitnej osoby. Celem takiej topiki (*a persona*)²⁴ w tekście hagiograficznym jest przekonanie czytelnika o wyjątkowości bohatera, a także o jego świętości. Odnotować więc należy w przekazie obecność licznych argumentów *a persona*: pochodzenie osoby świętego, wyliczenie cnót, nadzwyczajne znaki wokół jego osoby, uwzględnienie cudów (*miracula*), męczeńską śmierć za wiarę.

²² A. J. Kraszewski był badaczem dziejów zakonu i witowskiego opactwa. Wydał dwutomową księgę o świętych zakonu premonstrackiego (przyp. aut.).

²³ Zarys dziejów klasztoru norbertanów w Witowie przedstawiono w oparciu o publikacje: K. Głowacki, *Kościół św. Małgorzaty i dawny klasztor norbertanów w Witowie*, Piotrków Trybunalski 1984; M. Kędziarska, *Średniowieczne dzieje klasztoru norbertanów w Witowie*, „Nasza Przyszłość” 1996, t. 85, s. 5–48; <http://www.parafiawitow.netstrefa.com/Dzieje%20klasztoru.htm> [dostęp: 02.09.2016]; <http://www.niedziela.pl/wydruk/60085?ra=nd> [dostęp: 02.09.2016].

²⁴ Por. K. Kiszewski, op. cit., s. 9–18. Zob. także: P. Nehring, *Topika wczesnych łacińskich żywotów świętych (od „Vita Antonii” do „Vita Augustini”)*, Toruń 1999, s. 65. *Argumenta a persona* wylicza i charakteryzuje Kwintyliusz w *Institutio oratoria* V, 10, 23. Por. H. Lausberg, *Retoryka literacka. Podstawy wiedzy o literaturze*, przekł., oprac. i wstęp A. Gorzkowski, Bydgoszcz 2002, s. 223–224; P. Nehring, op. cit., s. 67.

Autor druku jawi się nam zatem nie tylko jako dobrze wykształcony duchowny, hagiograf oraz poeta potrafiący wygłaszać laudacje bohaterów za pomocą rymu, ale także jako retor, zręcznie stosujący w praktyce pisarskiej reguły teorii wymowy. Analiza utworu z punktu widzenia argumentacji hagiograficznej wykracza jednak poza ramy niniejszego wystąpienia.

3. Wizerunki świętych i błogosławionych Zakonu Norberta Świętego

Zasadniczą częścią dzieła są *Żywoty Świętych Pańskich Zakonu Norberta Świętego* zaprezentowane w dwunastu częściach, przyporządkowanych, jak już wspomniano, poszczególnym miesiącom w roku. I tak, żywoty świętych Norberta, Godfryda i Ottona przypisane zostały na styczeń; żywot św. Gilberta – na luty; św. Fryderyka – na marzec; bł. Hermana Józefa – na kwiecień; św. Gerlaka, pustelnika – na maj; św. Isfryda, biskupa – na czerwiec; żywoty świętych Adriana i Jakuba, męczenników za wiarę – na lipiec; żywot św. Gertrudy – na sierpień; żywot bł. Hugona, ucznia św. Norberta, pierwszego generała Zakonu Premonstratenskiego – na wrzesień; żywot biskupa św. Ewermoda – na październik; żywot bł. Syarda – na listopad oraz żywot św. Ludowika, biskupa i męczennika – na grudzień.

Autor rozpoczyna panegiryk, zgodnie z zasadami retoryki, od *exordium*. W pierwszych słowach swojego tekstu zamieszcza *petitio* skierowaną do św. Norberta o oświecenie „W Synach i Córkach Zakonu Świętego” pamięci i umysłu, czyli o „jasność poznania”, umożliwiającą zrozumienie „rzeczy niebieskich” oraz miłowanie Boga:

Oświeć, święty Norbercie, pamięć, rozum ścisły,
Dyryguj czas, godziny, w nim zabawne zmysły;
Spuść iskierkę miłości ducha żarliwego,
Którego rozpalony Zakonu Świętego,
Jasno świetne promienie rozciągnąłeś światu
W Synach i Córkach swoich pełne wonie kwiatu.

(*Żywoty Świętych Pańskich Zakonu Norberta Świętego...*, s. 1)

Już w pierwszej części *Żywotów* sformułowane zostały założenia dydaktyczne autora. Wysunął on na pierwszy plan pożytek płynący z lektury dzieła.

W przekonaniu duchownego, należy rozważać losy świętych i błogosławionych, w ich świetle „oglądać” samego siebie oraz kierować się ku nowym wartościom i ideom. Wizerunki te powinny obudzić w człowieku potrzebę naśladowania wskazanych wzorów osobowych oraz wcielania w życie kulturowanych przez bohaterów cnót. Podkreślić należy, że cele wychowawcze żywotów akcentowane były przy kreacji każdego wizerunku.

W części pierwszej, oprócz zakonodawcy św. Norberta, przedstawione zostały także sylwetki Godfryda i jego brata Ottona. Błogosławiony Godfryd z Cappenbergu (zm. 1127) był jednym z najbogatszych przedstawicieli rycerstwa niemieckiego. Gdy w 1121 roku św. Norbert przejeżdżał przez Kolonię, Godfryd wyjawiał mu zamiar wstąpienia do zakonu. Założyciel wyraził wówczas zgodę, na włączenie go do grona współbraci, ale rodzina, zwłaszcza żona i teść, zaczęli stawiać przeszkody. Godfryd zyskał wtedy poparcie ze strony swego brata Ottona (św. Otto z Cappenbergu; zm. 1171, patron 23 lutego), który razem z nim wstąpił do zakonu premonstratenskiego. W ślad za nimi habit przyjęły także małżonka Godfryda ze swymi dwiema siostrami²⁵.

Autor żywota wyeksponował moc głoszonego przez zakonodawcę słowa, które tak bardzo poruszyło Godfryda, że porzucił on światowy przepych, a życie w zamku zamienił na żywot klasztorny:

Uderzył jako mieczem w serce Godfryda
Ten Święty Kaznodzieja, by więcej ohyda
Miejsca nie znajdowała, ale myśli święte
Podniósł do Boga, chęci, pragnienia zaczęte;
I stało się, że Godfryd światu czyni wale,
Za przykładem Norberta udaje się w cale.

(Żywoty Świętych Pańskich Zakonu Norberta Świętego..., s. 3)

Godfryd został premonstratensem. Nowicjat odbył w Prémontré, następnie Norbert wezwał go do Magdeburga. Wybierając żywot w ubóstwie, ofiarował zakonodawcy wszystkie swe dobra ziemskie pod budowę wielu męskich i żeńskich klasztorów premonstratenskich, co autor wyeksponował w następujący sposób: „Staje się z Pana niskim i pokornym sługą / (...) Hojnie stawia kościoły, funduje szpitale, / Oddając w intencji samej Boskiej chwale” (s. 3). Zająłby w zgromadzeniu wysokie stanowiska, jednak dnia 16 stycznia 1127 roku zmarł.

²⁵ Zob. <http://www.imbramowice.norbertanki.org/pl/sw-gotfryd> [dostęp: 07.09.2016].

Natychmiastowo uznano go za świętego, o kanonizację nie zabiegając. Dopiero w 1734 roku wprowadzono Godfryda do menologiów norbertańskich jako błogosławionego²⁶.

Profes witowski w *Żywotach Świętych Pańskich Zakonu Norberta Świętego* uwydatniał w sposób szczególny zagadnienie łaski powołania bohaterów do świętości. Postawa Godfryda (to „doskonałości świętej Atleta zupełny”), który zrezygnował z dóbr doczesnych, zaszczytów i bogactw na rzecz życia w zakonie, w zamyśle autora miała służyć człowiekowi za wzór do naśladowania. Wyraźnie sygnalizuje to zwrot skierowany do „każdej duszy” oraz imperatyw nakłaniający do refleksji nad pobożnym celem życia człowieka i jego relacją z Bogiem:

Reflektuj się tu każda duszo poślubiona
Bogu, miłością Jego w sercu zapalona:
Wiedz, coś spezy światowe próżne opuściła,
Za to będziesz z świętymi w wieczności gościła.

(Żywoty Świętych Pańskich Zakonu Norberta Świętego..., s. 4)

Duchowny wyeksponował kultywowane przez Godfryda cnoty: cierpliwość, pokorę, posłuszeństwo, odwagę, ubóstwo, umartwienie i wzdargę samego siebie, podkreślając zarazem, że ćwiczenie w sobie tych wartości jest drogą do wewnętrznego doskonalenia się oraz do żywota lepszego, bo torującego „wrota” ku wieczności:

Odważył się na wszystko Godfryd wierny sługa,
Że na krok nie odstąpi duchownego pługą,
(...)
Zwycięża mężnym sercem, zakonną pokorą,
Uzbrojony cichością i Boską podporą.
(...)
Co czyniąc, nie utracił, odebrał stokrotnie,
Z Świętymi cząstkę w niebie, do której ochotnie

²⁶ Natomiast w diecezjach mogunckiej i monasterskiej Godfryd czczony jest dnia 13 stycznia jako święty (patron 16 stycznia). Brata Godfryda, Ottona, także premonstratensa, w r. 1123 mianowano pierwszym przeorem w opactwie założonym w Varlar, w rodzinnym zamku. Ten sam urząd objął on w Cappenbergu w r. 1156. Zmarł 23 lutego 1171 r. Jego grób został sprofanowany w 1634 r., ale później przywrócono mu dawny splendor. Wykaz świętych i błogosławionych zakonu norbertańskiego – zob. <http://norbertanka.blogspot.com/2011/10/wykaz-swietych-i-blogoslawionych-zakonu.html> [dostęp: 02.09.2016].

Przy dokończeniu życia od Boga wezwany,
Tam gdzie radości pełne śpiewają Hosanny.

(*Żywoty Świętych Pańskich Zakonu Norberta Świętego...*, s. 4)

O tym, że Bóg pobudza człowieka do świątobliwości, przekonywał autor w *Żywocie Świętego Gilberta...* (*Luty*), wskazując go za wzór godny naśladowania. Opat ten urodził się ok. 1076 r. w Auvergne we Francji i jako rycerz wychowany na dworze królewskim wyruszył w 1146 roku na wyprawę krzyżową do Ziemi Świętej, zorganizowaną przez króla Francji Ludwika VII. Porażka, jaką chrześcijanie ponieśli w konfrontacji z wyznawcami islamu, tak głęboko go poruszyła, że porzucił on dotychczasowy styl życia, co autor *Pochodni dwunastu* uwydatnił za pomocą poetyckiego obrazowania:

Aleć moc i potęga pogan zwyciężyła,
Chrześcijany troskliwie w uciecz rozproszyła,
Co uważwszy Gilbert, świat żegna, z tej wojny
Obierając stan inny, dla Boga spokojny.
Porzuca pas rycerski, kawalerskie zbroje
Alwerniej mąż wzięty i godności stroje.

(*Żywoty Świętych Pańskich Zakonu Norberta Świętego...*, s. 6)

Gilbert wraz z rodziną zdecydował oddać połowę majątku biednym, a drugą połowę przeznaczyć na wybudowanie dwóch klasztorów norbertańskich: męskiego, w jakim później został opatem, i żeńskiego, do którego po nieudanej wyprawie krzyżowej złożył Bogu w ofierze ukochaną córkę i żonę:

Radzi się Petroneli w tym swojej małżonki,
W Bogu życiem, przykładem drugiej Amazonki,
(...)
Że i ona gotowa światowych marności
Odstąpić, dóbr znikomych dla Boskiej miłości.
I tak dostatnie Państwa chętnie wyprzedają,
Klasztory i szpitale stawiać zaczynają.
(...)
Petronella z Poncyją, córką ukochaną,
Do zakonu świętego na ofiarę daną:

Poślubią sę życie, aby Bogu żyły
W poczcie wybranych świętych i rejestrze były.

(*Żywoty Świętych Pańskich Zakonu Norberta Świętego...*, s. 6)

Opat poświęcił się ubogim i chorym w założonym przez siebie szpitalu, który szybko zasłynął wieloma cudami uzdrowień za jego pośrednictwem („Stawia klasztor (...) / Wystawił przy tym szpital, ubogich mieszkanie, / Reprezentując miłość, Chrystusa wyznanie”; s. 7). Przekazy podają, że otrzymał od Boga moc uzdrawiania innych („Zdrowie im dobre daje, aby w tym moc Boska / Pokazała, gdzie Gilbert, niech się nikt nie troska”; s. 7). Po prawdziwie świętym i ascetycznym życiu zmarł 6 czerwca 1152 roku, zaś w 1725 papież Benedykt XIII włączył go w poczet świętych²⁷.

W *Żywocie Świętego Fryderyka Zakonu Premonstratenskiego Świętego Ojca Norberta...* (Marzec), opata żyjącego w XII wieku we Fryzji, którego wspomnienie przypada na 4 lutego, czytamy, iż odznaczał się on duchem surowej pokuty oraz szczególnym nabożeństwem do Matki Bożej:

Sam Fryderyk staje się sługą Boskiej Matki
(...)
W włosiennicy przy postach życie swe prowadzi,
Pokorne akty czyni, cnót związek gromadzi.

(*Żywot Świętego Fryderyka...*, s. 10).

Św. Fryderyk około 1163 roku założył klasztor, zwany „Ogrodem Błogosławionej Maryi Panny” Zakonu Premonstratenskiego. Zasłynął z wielu cnót, zasług i cudów, do których włącza się wskrzeszenie dziecięcia zmarłego bez chrztu:

Kwitnął świętobliwością, lecz nie mniej cudami,
Dokazując uczynkiem wiele i słowami.
Wskrzesił bez chrztu umarłe dziecię z podziwieniem
Hallumenskich mieszkańców, aby z swym imieniem
Zbawienia dostąpiło przez Pasterza swego.

(*Żywot Świętego Fryderyka...*, s. 11–12).

²⁷ Dzień liturgicznego wspomnienia św. Gilberta, opata Zakonu Premonstratenskiego, przypada na 26 października i wiąże się z pamiątką odnalezienia jego zaginionych relikwii, słynących licznymi cudami i wielką czcią wiernych – zob. <http://www.imbramowice.norbertanki.org/pl/sw-gilbert> [dostęp: 02.09.2016].

Kreacja wizerunku bł. Hermana Józefa, który zrezygnował ze wspaniałości świata na rzecz ubóstwa w zakonie oraz służby Jezusowi i Maryi, zaprezentowana została w części przeznaczonej na kwiecień (wspomnienie świętego przypada na 7 kwietnia). Opat urodził się ok. 1150 roku w Kolonii, w zubożałej rodzinie mieszczańskiej. Jako dwunastoletni chłopiec wstąpił do klasztoru premonstratensów w Steinfeld, odznaczając się wiernym przestrzeganiem reguł, skromnością i czystością serca, a także szczególną czcią i miłością do Matki Bożej, na której cześć układał utwory poetyckie. Zmarł 7 kwietnia 1241 roku w Hoven²⁸. W utworze *Pochodni dwanaście* czytamy o jego „zabawach”, czyli czynnościach duchowych²⁹, w towarzystwie Jezusa i Maryi:

Kochanie Jezusowe i Maryi Panny,
Delektujący serca jako kwiat różanny,
(...)
Bo z Jezusem, Maryją towarzystwo jego,
Zabawy, krotofile zażywa, miłego
Wesela w kompanii (...).

(*Żywot Błogosławionego Józefa Hermana...*, s. 14–15)

Znane są przekazy o rozmowach Hermana Józefa z Matką Bożą, która pewnego razu przyjęła od niego jabłko ofiarowane Jej z prostotą serca. Opat doznawał mistycznych uniesień, także duchowych zaślubin z Maryją, przez co uzyskał drugie imię: Józef. Autor *Pochodni dwunastu* uwydatnił to w następujący sposób:

Aż nie wielka chwała, kiedy poślubienie
Bierze z Najświętszą Panną czyste zaręczenie,
Drugi Józef, miłośnik, Maryi kochanek,
Herman sercem Cherubin, niewinny Baranek.
Widzieć to każdy może, że Jezus w Hermanie,
Herman z Jezusem swoim jedyne kochanie.

(*Żywot Błogosławionego Józefa Hermana...*, s. 15)

²⁸ <http://zywoty.cba.pl/7.kwietnia.html> [dostęp: 02.09.2016].

²⁹ Te czynności duchowe mogły być równoznaczne godzinkom, aktom, hymnom, pieśniom, modlitwom, koronkom, litaniiom czy rozmyślaniom – zob. A. Czyż, *Zabawa barokowa. Okruchy genologiczne*, „Pamiętnik Literacki”, R. 75: 1984, z. 4, s. 77.

O Gerlaku, pustelniku i pokutniku, a przedtem panu możnym i rycerzu zbrojnym, traktuje *Żywot Świętego Gerlaka Pustelnika cudami sławnego Zakonu Premonstrateńskiego Norberta Świętego*:

Gerlak Falkoburgieńskiej godnej familiej,
 Mąż rycerzów, pochodzi z szlachtetnej linijej,
 (...)
 Godnością kawalerską uczczony w Kanzonie,
 (...)
 Lecz wkrótce nastąpiła zamysłów odmiana,
 Gdy poznał życie ludzkie, że jest wody piana.

(*Żywot Świętego Gerlaka Pustelnika cudami sławnego...*,
 s. 18–19)

Ponieważ życie człowieka oparte jest na pozorze, zmienności i niestałości, św. Gerlak, świadomy znikomości rzeczy, rozdał swój majątek ubogim, a następnie ćwiczył się w umartwianiu, stosował kilkuletnie praktyki pokutne („Włosiennicę za zbroję, odzienie pielgrzymkie / Bierze na się z pokorą, (...) / Odprawuje pokutę siedmletnią w szpitalu, / (...) / Ciężkim głodem, postami, martwiąc ciało swoje”; s. 19). Z przekazów wiemy również, że pasał trzodę, potem mieszkał w wydrążonym dębie, a na ciele nosił żelazny pancerz³⁰.

Święty Isfryd, żyjący w XII wieku w Niemczech zakonnik premonstrateński, a później biskup Ratzeburga, wyróżniał się surową ascezą i pasterską gorliwością, a zwłaszcza heroiczną wiernością wobec Chrystusowej nauki. Fragmenty panegiryku unaoczniają to w następujący sposób:

Godny stolicy biskup Isfryd, jak cnotami,
 Tak od Boga uczczony chwalebnie darami;
 Miłości pełen Boskiej, gorącej bliźniego,
 Jako pasterz pragnący zbawienia ludzkiego,
 (...)
 Rozsiewa słowo Boskie, oświeca narody
 Nauką Chrystusową (...).

(*Żywot Świętego Isfryda...*, s. 24)

³⁰ Zob. <http://norbertanka.blogspot.com/2011/05/5-ozdoba-zakonu-norbertanskiego.html> [dostęp: 02.09.2016].

W okresie sporu o inwestyturę, jaki przeciwko papieżowi Hadrianowi IV toczył cesarz niemiecki Fryderyk Barbarossa, po stronie papieża opowiedział się otwarcie książę Henryk, zwany Lwem, przez co wszedł w konflikt z cesarzem, utracił swoje księstwa i został skazany na wygnanie. Osamotnionemu bannie przyszedł z pomocą Isfryd, który odtąd zaczął doświadczać ze strony sług cesarza bolesnych prześladowań, pogroźek i napadów. Pozostał jednak do końca nieugięty i oddany Bogu. Autor *Pochodni dwunastu* wyraził to za pomocą poetyckiej deskrypcji:

Lecz wkrótce nastąpiły Fryderyka złości
Cesarza, na Isfryda lubo w niewinności
(...)
Stawa przy wierze, mocno domów Boskich broni,
Beśpieczny życia swego, chociaż w tak zły toni.

(*Żywot Świętego Isfryda...*, s. 25).

Święty Isfryd zmarł dnia 15 czerwca 1204 roku. Za wierną służbę Chrystusowi Bóg nagroził go licznymi cudami, zdziałanymi wśród ludu za jego wstawiennictwem. Między innymi nawrócił on wiele dusz do Chrystusa, a poprzez modlitwę przywrócił wzrok przechodniowi³¹. W *Żywocie...* czytamy o uzdrawiającej mocy modlitwy:

Modlitwa jak skuteczna przed Bogiem Świętego
Była biskupa, przykład ten potwierdza jego.
Czyni suplikacje, po cmentarzu chodzi,
Aż oto niewidomy w drodze mu zachodzi,
Żebrząc w kalectwie swoim, o ratunek prosi,
A ten ręce i serce w niebo za nim wznosi,
Natychemiast ślepy przejrzał wielce ucieszony,
Tym cudem i jałmużną hojnie obdarzony.

(*Żywot Świętego Isfryda...*, s. 26)

Witowski duchowny zaprezentował również wizerunki świętych Adriana i Jakuba, kapłanów i męczenników Zakonu Premonstratenskiego, żyjących

³¹ Wspomnienie św. Isfryda, biskupa, przypada na 16 czerwca. Biogram opata przedstawiony został w oparciu o stronę: <http://www.imbramowice.norbertanki.org/pl/sw-izfryd> [dostęp: 02.09.2016].

w XVI wieku w Holandii. Ponieważ bronili oni władzy Kościoła Rzymskiego i prawdy o rzeczywistej obecności Chrystusa w Eucharystii, daświadczaeli od heretyków – kalwinów rozmaitych zniewag i mąk. Powieszeni na szubienicy zdobyli w roku 1572 korony męczeńskie, a papież Pius IX wpisał ich w poczet świętych męczenników³²:

Jakob, Adryjan do krwie wylania w winnicy
 Chrystusowej, pracując do ostatniej siły,
 Choć piekielne furyje na nich srogie biły,
 Zastawiali się mocno, broniąc Sakramenta,
 Ciała i Krwie Jezusa (...).

(*Żywot Świętych Adriana i Jakuba...*, s. 29)

Autor, eksponując cnoty świętych i błogosławionych norbertańskich, zachęcał człowieka do tego, by w trosce o zbawienie, w ziemskiej peregrynacji sięgał po to, co najlepsze. Celem profesora witowskiego było także szukanie wśród owych postaci orędowników, a także „przewodników” dla człowieka podczas duchowego wzrastania, wewnętrznego doskonalenia się, podejmowanego na chwałę Najwyższego i w celu osiągnięcia zbawienia:

O, święci patronowie w ostatnim momencie,
 Ciała i krwie Jezusa w Świętym Sakramencie,
 Posilcie dusze nasze przy wierze statecznej,
 Abyśmy z wami żyli w szczęśliwości wiecznej.

(*Żywot Świętych Adriana i Jakuba...*, s. 32)

Interesującą poetycką deskrypcję wizerunku niewiasty, jako jedynej świątobliwej zaprezentowanej w dziele *Pochodni dwanaście*, znajdujemy w *Żywocie Świętej Gertrudy z rodziców świętych pochodzącej, konwentu Aldenburskiego Panien Zakonu Norberta Świętego, Roku 1297* (sierpień). Błogosławiona Gertruda z Altenbergu (Gertruda von Hesse), córka landgraфа Ludwika IV i św. Elżbiety z Turynii, urodziła się dnia 29 września 1227 roku. Ojciec Gertrudy zmarł w drodze do Jerozolimy, matka, będąc w stanie błogosławionym, zobowiązała się oddać Bogu swoją córkę. We wczesnym okresie jej życia przekazała ją na wychowanie do klasztoru norbertanek w Altenbergu (koło Wetzlar

³² Wspomnienie świętych Adriana i Jakuba przypada na 9 lipca. Biogramy przedstawione zostały w oparciu o stronę: <http://www.imbramowice.norbertanki.org/pl/sw-adrian-i-jakub> [dostęp: 07.09.2016].

w Hesji), w którym później Gertruda postanowiła zostać. Zmarła w opinii świętości dnia 13 sierpnia 1297 roku, przeżywszy 70 lat³³.

W *Żywocie Świętej Gertrudy* witowskiego duchownego występują charakterystyczne dla tekstów hagiograficznych elementy: pochodzenie, przynależność do wielkiego rodu („Gertruda, Panna święta, rodziców pobożnych, / Królewskiej familijey tytułami możnych”; s. 33), rezygnacja z majątku i wybór ubóstwa w klasztorze, stosowanie praktyk pokutnych, umartwianie ciała, wypożyczenie ze swych dóbr dziedzicznych kościoła klasztorowego, fundowanie domów i szpitali dla ubogich oraz chorych. Wskazane cechy służą przekonaniu czytelnika o świętości niewiasty. Pochodzenie z królewskiego rodu w sposób szczególny kontrastuje z jej pokorą i posłuszeństwem wobec Boga oraz przełożonych w zakonie. Eksponuje się także wiek wstąpienia do klasztoru, zapewniający bohaterce schronienie przed zepsutym światem:

W pięcioletnim żywota dana do klasztoru,
Aldenburskiego Panien Niebieskiego choru,
Pod tytułem Norberta świętych kwitnącego,
Cnotami, zakonnością wielce chwalebne.
Wiedzie żywot niebieski, utajona w celi,
Nie znając skazy świata, anioł ziemski w bieli.

(*Żywot Świętej Gertrudy...*, s. 33)

Autor uwydatnia zaangażowanie norbertanki w sprawy wspólnoty. Kulturowanie cnót przyczyniło się do wybrania jej w wieku 21 lat (1248 r.) na przeoryszkę klasztoru: „Przy tych cnotach w klasztorze mistrzynią została, / Na wzór przykładem swoim innych zachęcała” (s. 34). Obowiązek przełożenstwa sprawowała przez 50 lat.

W kolejnych żywotach: bł. Hugona, ucznia św. Norberta, pierwszego generała Zakonu Premonstratenskiego (wrzesień); św. Evermoda, biskupa raceburskiego (październik); bł. Syarda, piątego opata konwentu Ogród Maryi Panny (listopad), oraz św. Ludowika, biskupa racerburskiego i męczennika (grudzień), autor także wylicza cechy, jakimi odznaczyli się ojcowie zakonu premonstratenskiego, każdą z nich uzasadniając za pomocą odpowiedniego przykładu.

Błogosławiony Hugon von Fosses³⁴, pierwszy opat premonstratenski, z pochodzenia Belg, urodził się ok. 1093 roku. Po przyjęciu święceń kapłańskich

³³ Zob. <http://www.norbertanki.w.krakow.pl/rodzina7.htm> [dostęp: 08.01.2017]; <http://tygodniksalwatorski.icm.com.pl/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=3570> [dostęp: 08.01.2017].

zapropozowano mu godność biskupa Chartres, której nie przyjął. Pociągnięty przykładem pokory i wyrzeczenia św. Norberta, przyłączył się do grona jego braci i stał się najbliższym współpracownikiem w tworzeniu pierwszej wspólnoty norbertańskiej w Premontre. Odznaczał się uniżonością oraz miłosierdziem wobec bliźnich:

O to się tylko starał, aby życie jego
 Niebu się podobało, stroniąc światowego.
 I bronił Boga, sławy, Norberta imienia,
 Aby skazy nie miało, nie znało zaćmienia.
 Reformuje przy ślubach, braci utwierdzając
 W ubóstwie, przy pokorze, miłości zostając.

(*Żywot Błogosławionego Hugona...*, s. 40)

Po objęciu stolicy arcybiskupiej w Magdeburgu św. Norbert jego rządowi powierzył opactwo w Premontre, zaś po śmierci zakonodawcy Hugo został także generałem Zakonu oraz znaczącym kontynuatorem nowego dzieła („Stolicy Apostolskiej przyjemny z radością, / Posłuszeństwem, wiernością, gorącą miłością”; s. 40). Wywarł duży wpływ na duchowość i organizację kształtującej się wspólnoty premonstratenskiej („Dla czego jako Syna wszelkimi łaskami, / Ozdobili Premonstrat przywilejami”; s. 40). Za jego rządów powstało 120 klasztorów. Przez 38 lat był przełożonym troszczącym się o jedność zakonu. Zmarł 10 lutego 1164 roku.

O biskupie Evermodzie, urodzonym ok. 1100 roku w Belgii, czytamy w *Żywocie Świętego Ewermoda, biskupa raceburskiego Zakonu Norberta Świętego Premonstratenskiego z tymże Ojcem wspólnym żyjącego*. W roku 1120 przyłączył się do św. Norberta i został jednym z jego najwierniejszych uczniów. Jako przeor klasztoru Gratia Dei i Magdeburga założył wiele nowych klasztorów norbertańskich:

Tu stara się wszelkimi chęci sposobami,
 Pracuje nieustannie Ewermod siłami.
 Aby u Boga, ludzi był zakon w pochwałę,
 Bez cenzury światowej żyjąc w duchu całej.

(*Żywot Świętego Ewermoda...*, s. 41)

³⁴ Święto bł. Hugona von Fosses przypada na 10 lutego. Notę biograficzną zob. <http://www.imbramowice.norbertanki.org/pl/bl-hugo> [dostęp: 07.09.2016].

W 1154 roku Evermod został pierwszym biskupem nowo ustanowionego biskupstwa w Ratzeburgu („Potym stanął Ewermod biskupem, godności / Po Isfrydzie następcą, równej pobożności”; s. 41). Szczególną opieką ewangelizacyjną otaczał pogańskich Połabian. Zmarł 17 lutego 1178 roku³⁵, a papież Benedykt XIII włączył go w roku 1728 w poczet świętych Zakonu Premonstratenskiego³⁶.

Żywot Błogosławionego Syarda, Piątego Opata Konwentu Ogród Maryi Panny, nazwanego Zakonu Norberta Świętego (przeznaczony na listopad) autor rozpoczyna od metaforycznej deskrypcji ponurej listopadowej aury. Czyni to w tym celu, by poprzez *contrarium* wyeksponować wiecznie kwitnący zakon premonstratenski, zyskujący świeżość dzięki cnotom pielęgowanym przez tamtejszą wspólnotę:

Ogołocił listopad drzewa z swej ozdoby,
Norbertowy dziedziniec nie zna tej żaloby.
Nie mogą mu zaszkodzić mroźne Aqwilony,
Bo się zaszczyca rodem niebieskiej kolony.
Tam bowiem w Synach, Córkach kwiaty niezwiędniałe
Rosną Bogu na chwałę przy cnotach wspaniałe.

(*Żywot Błogosławionego Syarda...*, s. 45)

W ogrodzie św. Norberta, w którym zakonnicy „rosną” niczym kwiaty na Bożą chwałę, szczególne zasługi przypisuje duchowny błogosławionemu Syardowi: „Wyniknęła lilia czystego kandoru, / Syrad święty, Norberta syn, chwały splendoru” (s. 45–46). Autor oparł swój wywód na tradycji biblijnej, w której kwiaty, a zwłaszcza te najpiękniejsze odmiany, mogą kierować myśl ku nadprzyrodzonemu pięknu, są one ziemskim wyobrażeniem niebiańskiej szczęśliwości³⁷. W Biblii biała lilia symbolizuje czystość, dziewictwo oraz wybranie. Najpełniej symbol ten wyraża się w osobie Maryi, lśniącej nieskalaną czystością pośród innych kobiet i pozostającej jedyną dziewicą wśród wszystkich ma-

³⁵ Autor przekazu podaje inną datę śmierci Evermoda: „Dnia siedmnastego w lutym roku tysięcznego, sto siedmdziesiąt siódmego na wieki trwałego” (*Żywot Świętego Ewermoda...*, s. 43).

³⁶ *Helmolda kronika sławiańska z XII wieku*, przeł. J. Papłoński, Warszawa 1862; zob. także: <http://biblioteka.kijowski.pl/sredniowiecze/helmhold%20-%20kronika%20s%20E5%82owian.pdf> [dostęp: 02.09.2016]; http://bc.wimbp.lodz.pl/Content/12337/Paplonski_Helmolda_kronika_a.pdf [dostęp: 02.09.2016].

³⁷ Hasło: *Kwiaty*, [w:] M. Lurker, op. cit., s. 107; zob. hasło: *Lilia*, [w:] ibidem, s. 116; hasło: *Lilia*, [w:] D. Forstner, op. cit., s. 187–189; J. Janowski, *Lilia*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 10, Lublin 2004, kol. 1067–1068.

tek. W Pieśni nad Pieśniami, obfitującej w metafory kwietne, lilie odsyłają do Boskiego Oblubieńca bądź duszy Oblubienicy³⁸.

Wygłaszając laudację opata Syarda, autor ucieka się zarówno do biografii świętego, jak i obowiązującej w hagiografii konwencji:

Trapi ciało postami, trzymając w ostrości,
 (...)
 W pokarmie bardzo ścisły (...)
 (...)
 Bardziej dogadza braci aniżeli sobie,
 Miłosierny w uczynkach Chrystusa osobie.
 (...)
 Karmi ubogie, nędzne rękami własnymi
 (...)
 Był przykładem żywota wszystkim bez szemrania,
 Prowadząc w tym bliźniego do Boga kochania.
 (...)
 W wielkiej świętobliwości, cnót Bogu chwalebnych,
 Pokory, łaskawości do Braci Wielebnych.
 (...)
 Pożegnał świat doczesny, na cześć Bogu chwałę,
 Żyjąc cudami głośny, po śmierci ma sławę.

(*Żywot Błogosławionego Syarda...*, s. 46–48)

Przytoczone argumenty (praktyki pokutne, posty, sprawowanie dobrych uczynków, gotowość służenia innym, troska o ich dobro, wspieranie ubogich, krzewienie wiary, pokora, łaskawość wobec współbraci, towarzyszące za życia cuda) przemawiają za świętością bohatera. To cechy przeczące słabości ludzkiej natury, dowodzące wyższości ducha nad ciałem, świadczące zarazem o pogardzie dla doczesnego życia w obliczu wizji zbawienia. Bohater, odznaczający się za życia świętobliwością, po śmierci zyskał wieczną sławę.

Podkreślić należy, że śmierć w panegiryku *Pochodni dwanaście*, podobnie jak w dziełach hagiograficznych, jest szczególnie eksponowana. To moment kluczowy całej biografii świętego, ważniejszy od jego narodzin. „Bohater żyje,

³⁸ Zob. PnP 2, 1; 2, 2; 6, 1. W Księdze Psalmów przełożony godów weselnych został przyrównany do lilii (Ps 45, 1). Odwołuje się też do nich Jezus w *Kazaniu na górze* (Mt 6, 28–29; Łk 12, 27). Jest ona wyrazem nadziei oraz nagrody Boga, który dla Izraela stanie się jakby rosą, „tak że rozkwitnie jak lilia” (Oz 14, 6). To także częsty motyw zdobniczy – w świątyni Salomona głowice kolumn w nawie miały jej kształt (1 Krl 7, 19.22), a brzeg świątynnego „morza” przypominał brzeg kielicha kwiatu lilii (1 Krl 7, 26).

aby «wyjść z ciała», ciało bowiem i cielesność w ogóle są mu przeszkodą na drodze ku zbawieniu»³⁹.

Godny zainteresowania jest ostatni *Żywot Świętego Ludowika, biskupa rabeberskiego i męczennika Zakonu Norberta Świętego*, w którym autor, pisząc o świętym Ludolfie z Saksonii, biskupie Ratzeburga i męczenniku, oraz o trudnych czasach, w jakich przyszło mu sprawować urząd, nie krył swych zamiarów perswazyjnych:

Ogłoszony biskupem, świeca na lichtarzu,
Wszystkim życia przykładem, częsty przy ołtarzu.

(...)

Na którego głos mocno uszy otwierają,
Niewierni odszczepieńcy Pasterza słuchają.

(*Żywot Świętego Ludowika...*, s. 49–50)

W 1236 roku Ludolf przyjął urząd biskupa Ratzeburga. Był to okres słynnej w dziejach Kościoła walki papieża z cesarstwem. Pokorny i umartwiony zakonnik nie uląkł się księcia Albrechta, ale jako przedstawiciel Kościoła odważnie dopominał się swoich praw i przywilejów oraz stanowczo sprzeciwił się niecnym zamiarom władcy, rzucając na niego klątwę:

Sam tylko Księżę Saskie Albert podjuszony,
Powstał przeciw Ludolfu, broniąc sekty strony.
Gdzie prawa, przywileje Kościoła świętego
Znosić począł bezbożnie człek sumnienia złego.
Zamyślał i sam Kościół znieść, podać w ruinę,
Pokazując Ludolfu wszelką swoją minę,
Lecz święty uzbrojony honoru żarliwym
Boga, powstał odważnie przeciw nieszczęśliwym
Impetom, broniąc śmieie, zabiegając szkodzie,
Winnicy Chrystusowej w zakonnym ogrodzie.

(*Żywot Świętego Ludowika...*, s. 50)

Nieugięta postawa biskupa ściągnęła na niego ciężkie prześladowanie ze strony księcia, w wyniku którego Ludolf zmarł 29 marca 1250 roku w Wisma-

³⁹ K. Kiszковиak, op. cit., s. 83.

rze⁴⁰. W poetyckim *Żywocie Świętego Ludowika...* czytamy o męczeństwie biskupa, a w konsekwencji o skazaniu go na śmierć, ponieważ odmówił on wyrzeczenia się wiary chrześcijańskiej:

Aże przekonać nie mógł Ludolfa męznego,
Za wiarę, Boga, Kościół żywo stojącego,
Dla czego wtrącić kazał Albert do więzienia
Ludolfa, morząc głodem, zadawać wyśmiania.

(...)

Ale biskup różnemi męczeństwy złamany,
Nieuzdrowione w ciele mając ciężkie rany,
Poszedł na duszy zdrowy, na ciele schorzały
Do ojczyzny niebieskiej, tam gdzie żywot trwały.

(*Żywot Świętego Ludowika...*, s. 51)

Zgoda na męczeństwo oraz oczekiwanie śmierci ze spokojem, to cechy charakteryzujące postawę Ludolfa. Jest to zarazem nierozłączny komponent struktury tekstów hagiograficznych. Męczennicy bowiem uważają śmierć dla Chrystusa za największy zaszczyt, jakiego dostąpić może chrześcijanin. Witowski profes eksponuje w panegiryku taką postawę bohaterów, a czyni to stale w tym samym celu – aby przekonać czytelnika o ich świętości.

W *Konkluzji na chwałę Panu Bogu i Świętym Jego* autor ujawnił koncept oparty na liczbie dwanaście, adresatów panegiryku oraz cel pracy. Oddał zarazem hołd świętemu Ludolfowi, którego „krew męczeńską” niczym atramentem złożył swą pracę „Ku czci i chwale Świętych” oraz ku naśladowaniu ich wzorów osobowych przez premonstratorską społeczność.

Wszystkie prezentowane przez profes Witowskiego wizerunki miały obnażyć nikczemność świata, nędzę i próżność doczesności oraz ukazać korzyści wynikające z życia zakonnego. Każdy z żywotów zawierał apoteozę cnót bohatera, który umiał odrzucić doczesne zaszczyty oraz bogactwa światowe i wybrać żywot klasztorny, pomagający człowiekowi w wewnętrznym doskonaleniu się i stopniowym zbliżaniu się do Boga. Strategia ta miała pozwolić czytelnikowi dojść do wniosku, że *vita contemplativa* to miejsce szczególne, wskazujące sposoby dostrzegania Boga i dochodzenia do Niego oraz umożliwiające osiągnięcie żywota wiecznego.

⁴⁰ Wspomnienie św. Ludolfa przypada na 26 kwietnia. Biografię świętego przedstawiono w oparciu o: <http://www.imbramowice.norbertanki.org/pl/sw-ludolf> [dostęp: 13.09.2016].

3. Wnioski

Pochodni dwanaście. To jest dwanaście Błogosławionych Świętych Pańskich Zakonu Norberta Świętego... profesa konwentu witowskiego to utwór upamiętniający wizerunki wybitnych członków zakonu, a także, poprzez przekaz treści moralno-religijnych, zachęcający odbiorców do naśladowania ich cnót. Twórca panegiryku posłużył się argumentacją hagiograficzną zorientowaną na przekonanie czytelnika o świętości bohatera, a w konsekwencji – do jego naśladowania we własnym życiu.

Przedstawione przykłady pozwalają stwierdzić, iż duchowny wyraźnie sfunkcjonalizował rolę żywotów świętych i błogosławionych premonstratenskich. Historie te, oprócz tego, że zachęcały do naśladowania postaw i czynów przywołanych w dziele bohaterów, miały przede wszystkim służyć pochvale i obronie zakonu.

Autor pozytywnie wartościował osoby konsekrowane. Solidaryzował się z nimi, co w pełni rozumiałe z uwagi na jego przynależność do wspólnoty zakonnej. Dzięki takiej strategii dydaktyczny oraz parenetyczny cel autora został dodatkowo wzmocniony. Nie było bowiem możliwości zarzucenia profesowi witowskiemu mówienia nieprawdy, a jednostkowe przykłady konkretnych, historycznych postaci działały na wyobraźnię odbiorców skuteczniej niż żywoty innych świętych.

BIBLIOGRAFIA

Teksty źródłowe:

Biblia w przekładzie ks. J. Wujka z 1599 r., wstęp J. Frankowski, wyd. 5, Warszawa 2000.

Helmolda kronika sławiańska z XII wieku, przeł. J. Papłoński, Warszawa 1862.

Pochodni dwanaście. To jest dwanaście Błogosławionych Świętych Pańskich Zakonu Norberta Świętego na dwanaście miesięcy rozdzielonych. Wszelkiego stanu ludziom do czytania i zbudowania się z ich żywota wielce potrzebnym. Według dekretu Benedykta Trzynastego Ojca S. i innych Stolicy Apostolskiej Namieśników, w Kościele S. chwalebnych z odpustami zupełnymi nadane w dzień ich uroczystości wierszem polskim wypisane. Przez pewnego ascetę konwentu witowskiego profesę za pozwoleniem Starszych do druku podane, Warszawa 1741.

Premonstrańskiego Zakonu niektórych Oyców Błogosławionych Żywoty z rozmaitych Autorów wybrane przez Brata Zigmunta Kochel tegoż Zakonu Pramonstratenskiego Opatha Łuczkiego A na polskie Przełożone przez Brata Macieia Zagorskiego tegoż Zakonu Pramonstratenskiego Proboszcza Zwierzynieckiego. Anno Domini 1617, Biblioteka Uniwersytecka we Lwowie, rkps 74 III.
Proboszczowie zwierzynieccy, rkps ANZ, sygn. 55.

Opracowania:

- Albingier E., *Męczennicy jezuicy w „Żywotach świętych” Piotra Skargi*, [w:] *Piotr Skarga – w czterechsetlecie śmierci*, red. M. Kuran i M. Kuran, przy współpracy K. Kaczor-Scheitler i D. Szymczaka, Łódź 2013, s. 259–269.
- Bogucka M., *Białogłowa w dawnej Polsce*, Warszawa 1998.
- Ceccherelli A., *Od Suriusa do Skargi. Studium porównawcze o „Żywotach świętych”*, przekł. M. Niewójt, Izabelin 2003.
- Czyż A., *Zabawa barokowa. Okruchy genologiczne*, „Pamiętnik Literacki”, R. 75: 1984, z. 4, s. 69–83.
- Dziechcińska H., *Hagiografia*, [w:] *Słownik literatury staropolskiej. Średniowiecze – renesans – barok*, red. T. Michałowska, przy współpracy B. Otwinowskiej i E. Sarnowskiej-Temeriusz, wyd. 3, Wrocław 2002, s. 298–302.
- Dziechcińska H., *Parentetyka – jej tradycje i znaczenie w literaturze*, [w:] *Problemy literatury staropolskiej*, S. I, red. J. Pelc, Wrocław 1972, s. 355–390.
- Dziechcińska H., *Wzory osobowe*, [w:] *Słownik literatury staropolskiej. Średniowiecze – renesans – barok*, red. T. Michałowska, przy współpracy B. Otwinowskiej i E. Sarnowskiej-Temeriusz, wyd. 3, Wrocław 2002, s. 1060–1066.
- Encyklopedia wiedzy o jezuitach na ziemiach Polski i Litwy 1564–1995*, oprac. L. Grzebień, przy współpracy zespołu jezuitów, Kraków 2004.
- Głowacki K., *Kościół św. Małgorzaty i dawny klasztor norbertanów w Witowie*, Piotrków Trybunalski 1984.
- Gwóźdź J., *Księga żywotów świętych norbertańskich ksieni Doroty Kąckiej w zbiorach Biblioteki Uniwersyteckiej we Lwowie*, „Visnyk of the Lviv University. Series Bibliology. Library Studies and Information Technologies” 2007, 2, s. 54–61.
- Hasło: *Dwanaście*, [w:] M. Lurker, *Słownik obrazów i symboli biblijnych*, przeł. K. Romaniuk, Poznań 1989, s. 52–53.
- Hasło: *Dwunastka*, [w:] D. Forstner, *Świat symboliki chrześcijańskiej*, przeł. i oprac. W. Zakrzewska, P. Pachciarek, R. Turzyński, Warszawa 1990, s. 51–53.
- Hasło: *Kwiaty*, [w:] M. Lurker, *Słownik obrazów i symboli biblijnych*, przeł. K. Romaniuk, Poznań 1989, s. 106–107.
- Hasło: *Lilia*, [w:] D. Forstner, *Świat symboliki chrześcijańskiej*, przeł. i oprac. W. Zakrzewska, P. Pachciarek, R. Turzyński, Warszawa 1990, s. 187–189.
- Hasło: *Lilia*, [w:] M. Lurker, *Słownik obrazów i symboli biblijnych*, przeł. K. Romaniuk, Poznań 1989, s. 116.

- Janik M., *Kalendariografia polska od XVI–XVIII wieku. Próba typologii*, [w:] *Kalendarze staropolskie*, red. I. M. Dacka-Górzyńska, J. Partyka, Warszawa 2013, s. 9–52.
- Janowski J., *Lilia*, [w:] *Encyklopedia katolicka*, t. 10, Lublin 2004, kol. 1067–1068.
- Kaczor-Scheitler K., *Perswazja w wybranych medytacjach siedemnastowiecznych z klasztoru norbertanek na Zwierzyńcu*, Łódź 2016.
- Kapuścińska A., „*Żywoty świętych*” Piotra Skargi. *Hagiografia – parenetyka – duchowość*, Szczecin 2008.
- Kędzierska M., *Średniowieczne dzieje klasztoru norbertanów w Witowie*, „*Nasza Przyszłość*” 1996, t. 85, s. 5–48.
- Kiszkowiak K., *W kręgu topiki hagiograficznej*. „*Żywoty świętych*” Piotra Skargi, Kraków 2008, Biblioteka Tradycji, nr 81.
- Kwiatkiewicz J., *Przydatek do rocznych dziejów kościelnych*, Kalisz 1706.
- Kwiatkiewicz J., *Roczne dzieje kościelne od Roku Pańskiego 1198 aż do lat naszych*, Kalisz 1695.
- Lausberg H., *Retoryka literacka. Podstawy wiedzy o literaturze*, przekł., oprac. i wstęp A. Gorzkowski, Bydgoszcz 2002.
- Nehring P., *Topika wczesnych łacińskich żywotów świętych (od „Vita Antonii” do „Vita Augustini”)*, Toruń 1999.
- Nowicka-Struska A., *Obrazy kobiety i kobiece wzorce osobowe w siedemnastowiecznych kazaniach pogrzebowych autorstwa karmelitów bosych*, „*Wschodni Rocznik Humanistyczny*” 2006, t. 3, s. 57–68.
- Ozorowski E., *Radziwiłł Albrycht*, [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, red. H. E. Wyczawski, t. 3, Warszawa 1982, s. 485–487.
- Pelc J., *Bohaterowie literaccy a wzorce osobowe*, [w:] *Problemy literatury staropolskiej*, S. III, red. J. Pelc, Wrocław-Warszawa-Kraków 1978, s. 5–45.
- Puchalska-Dąbrowska B. M., *Bohaterowie Wysp Brytyjskich jako wzorce świętości w hagiografii polskiej XVI–XVII wieku*, Białystok 2009.
- Sokołowska K., *Świeckich drogi do świętości w hagiografii sarmacko-barokowej*, Poznań 2008.
- Ślaski J., *Cesare Baronio w przekładach polskich*, [w:] *Nurt religijny w literaturze polskiego średniowiecza i renesansu*, red. S. Nieznanowski, J. Pelc, Lublin 1994, s. 365–393.
- Targosz K., *Piórem zakonnicy. Kronikarki w Polsce XVII wieku o swoich zakonach i swoich czasach*, Kraków 2002.
- Tazbir J., *Wzorce osobowe szlachty polskiej w XVII wieku*, „*Kwartalnik Historyczny*”, R. 88: 1976, z. 4, s. 784–795.
- Witkowska A., *Polskie niebo w hagiografii*, [w:] R. Knapieński, A. Witkowska, *Polskie niebo. Ikonografia hagiograficzna u progu XVII wieku*, Pelplin 2007, s. 35–91.
- Witkowska A., Nastalska J., *Staropolskie piśmiennictwo hagiograficzne. Słownik hagiografów polskich*, t. 1–2, Lublin 2007.

Strony internetowe:

- <http://biblioteka.kijowski.pl/sredniowiecze/helmhold%20%20kronika%20s%20E5%82owian.pdf> [dostęp: 02.09.2016].
- http://bc.wimbp.lodz.pl/Content/12337/Paplonski_Helmolda_kronika_a.pdf [dostęp: 02.09.2016].
- <http://www.imbramowice.norbertanki.org/pl/sw-gilbert> [dostęp: 02.09.2016].
- <http://www.imbramowice.norbertanki.org/pl/bl-hugo> [dostęp: 07.09.2016].
- <http://www.imbramowice.norbertanki.org/pl/sw-adrian-i-jakub> [dostęp: 07.09.2016].
- <http://www.imbramowice.norbertanki.org/pl/sw-gotfryd> [dostęp: 07.09.2016].
- <http://www.imbramowice.norbertanki.org/pl/sw-izfryd> [dostęp: 02.09.2016].
- <http://www.imbramowice.norbertanki.org/pl/sw-ludolf> [dostęp: 13.09.2016].
- <http://www.niedziela.pl/wydruk/60085?ra=nd> [dostęp: 02.09.2016].
- <http://norbertanka.blogspot.com/2011/05/5-ozdoba-zakonu-norbertanskiego.html> [dostęp: 02.09.2016].
- <http://norbertanka.blogspot.com/2011/10/wykaz-swietych-i-bogosawionych-zakonu.html> [dostęp: 02.09.2016].
- <http://www.norbertanki.w.krakow.pl/rodzina7.htm> [dostęp: 08.01.2017].
- <http://www.parafiawitow.netstrefa.com/Dzieje%20klasztoru.htm> [dostęp: 02.09.2016].
- <http://tygodniksalwatorski.icm.com.pl/modules.php?op=modload&name=News&file=article&sid=3570> [dostęp: 08.01.2017].
- <http://zywoty.cba.pl/7.kwietnia.html> [dostęp: 02.09.2016].

**THE MODEL OF AN ABBOT IN A PANEGRIC ‘TWELVE TORCHES.
THESE ARE TWELVE BLESSED SAINTS FROM THE ORDER
OF ST. NORBERT...’ BY A MONK FROM WITOW (1741)**

Summary

The subject of the article is the poetic structure of the twelve images of Premonstratensian saints and blessed (Norbert, Godfrey, Otto, Gilbert, Frederick, Herman Joseph, Gerlach, Isfrid, Adrian and Jacob, Gertrude, Hugo, Evermode, Syard and Ludovic), presented in the rhymed biographies by a monk from Witów and jointly entitled “*Twelve torches. These are twelve Blessed Saints from the Order of St. Norbert ...*” (1741). The publication introduces the theoretical and literary reflection on the role model and literary tradition demonstrated in the biographies of Polish Saints. The attention is focused on the symbolic title of the work and on its structure. The collection is arranged in calendar order, the saints’ biographies are assigned to individual months, thanks to which individual compositional elements of the panegyric have a functionalised character, and each of them serves didactic and parenetic purposes. The article reveals that the

heroes' stories encouraged to imitate their conduct and actions, they were also supposed to praise and protect the Order.

Key words: role model, panegyric, hagiography, Premonstratensians, St. Norbert, Blessed Herman Joseph, biblical symbolism, the number twelve, torch

NOTA O AUTORCE

Katarzyna Kaczor-Scheitler – adiunkt w Zakładzie Literatury Dawnej i Nauk Pomocniczych Uniwersytetu Łódzkiego. Autorka książek *Mistycyzm hiszpański w piśmiennictwie polskich karmelitanek XVII i XVIII wieku* (2005), *Marianna Marchocka a św. Teresa z Avila* (2009) oraz *Perswazja w wybranych medytacjach siedemnastowiecznych z klasztoru norbertanek na Zwierzyńcu* (Łódź 2016). Współredaktorka tomów zbiorowych *Piśmiennictwo zakonne w dobie staropolskiej* (2013) oraz *Piotr Skarga – w czterechsetlecie śmierci* (2013). Publikowała szkice historycznoliterackie oraz artykuły w czasopismach krajowych i zagranicznych („Acta Universitatis Lodzianis. Folia Litteraria Polonica”, „Czytanie Literatury. Łódzkie Studia Literaturoznawcze”, „Pamiętnik Literacki”, „Poznańskie Studia Polonistyczne. Seria Literacka”, „Prace Polonistyczne”, „Respectus Philologicus”, „Ruch Literacki”, „Świat i Słowo”, „Świat Tekstów. Rocznik Słupski”, „Analecta Praemonstratensia”, „Communio. Międzynarodowy Przegląd Teologiczny”, „Przegląd Powszechny”, „Studia Monastica”) oraz w tomach pokonferencyjnych i okolicznościowych. Głównym obszarem jej poszukiwań badawczych jest literatura religijna XVII wieku, w szczególności piśmiennictwo zakonne. Interesuje się literaturą okolicznościową, ascetyczno-mistyczną oraz medytacyjno-modlitewną.